

Türr István és a magyar vízgazdálkodás

(Pásztor Zoltán rebrója)

Hazánk a polgári forradalom felemásan megoldott, illetve megoldatlan problémáival érkezett a XIX. század második feléhez. A kiegyezést követően viszonylag gyors, de ellentmondásokkal és buktatókkal telített a tőkés fejlődés. Ebben a sajátos és bonyolult helyzetben az ország gazdasági életét a kapitalizmus irányába előrevivő termelőerők feilelesztése — ipar, mezőgazdaság, vasútépítés, hajózás, öntözés —, a közművelődés előmozdítása találkozott alapvető nemzeti érdekeinkkel. Ennek felismerése, az érdekében kifejtett széles körű és sokirányú szervező- és propagandatevékenység, gazdag nemzetközi tapasztalatainak és kapcsolatainak önzetlen felhasználása Türr István elévülhetetlen érdeme.

Türr István Baján született 1825. augusztus 11-én, és 1908. május 3-án halt meg Budapesten. 17 évesen a Pécssett állomásozó 52. gyalogezred önkéntes katonája lett. Az 1848-as forradalmi események kapcsán Lombardiába vezényelték, ahol átszökött az oszlok ellenőrzése alá tartozó piemonti területre. Megbízást kapott az olaszországi magyar légió megszervezésére és vezetésére. Közben mint katonaszökevényt az osztrák hatóságok halálra ítélték. A szabadságharc leverése után Svájc, majd néhány évre London volt tevékenységének színhelye, ahol tőzsdeügynökként dolgozva gazdag pénzügyi-közgazdasági ismereteket szerzett. A krími háború idején szerepet vállalt az angol—török hadseregben.

1856-ban Konstantinápolyban megismerkedett Ferdinánd Lesseps mérnökkel. Itt teremtette meg kapcsolatait a magyar emigráció több tagjával — Klapka, Teleki —, és vállalt bonyolult közvetítő szerepet. Nem szakadt meg összeköttetése az olasz forradalmárokkal sem, tevékeny résztvevője lett az olasz egyesítési mozgalomnak. Garibaldi közvetlen munkatársa volt. Érdemeiért altábornagyi rangot kapott. Nemzetközi hírnevét is az olasz nép szabadságharcában és az egységes Olaszország megteremtéséért folytatott küzdelem élvonalában vállalt szerepe alapozta meg.

nyozta a Balti-tengert a Fekete-tengerrel összekötő vízi út lehetőségét és 1883-ban javasolta, hogy a természetes nagy folyókat csatornákkal kapcsolják össze, s a két tenger közötti összeköttetést így oldják meg. 1892-ben a Párizsban ülésező nemzetközi hajózási kongresszuson ezt a javaslatát a jelenlévők nagy érdeklődésére újból előterjesztette.

Dr. Faludi Gábor

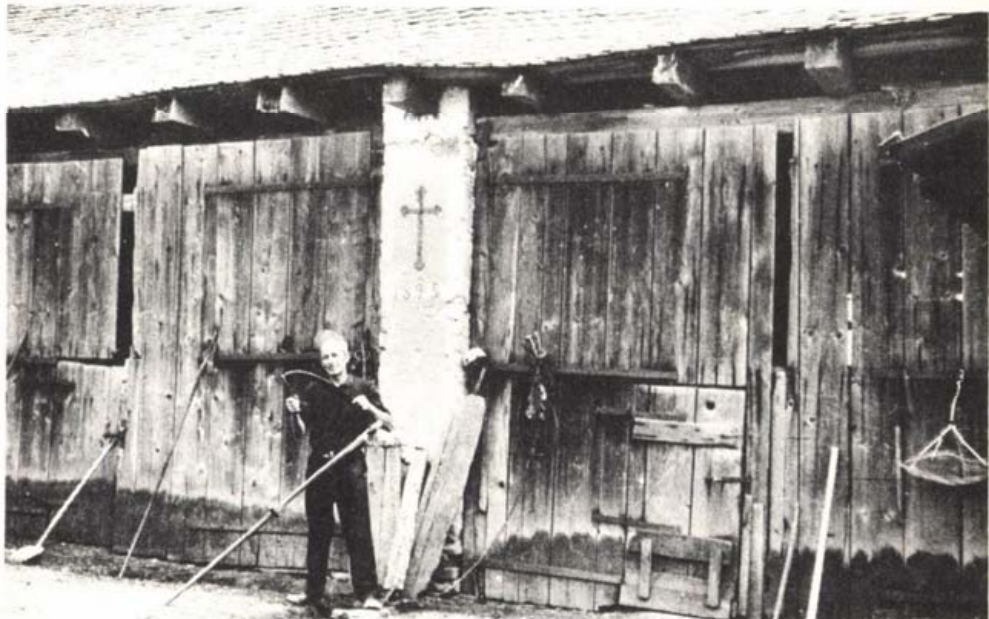
Mennyibe került egy pajta a századfordulón?

Megviselt, szakadozott, keményfedelű fűzetet fedezett fel régi családi holmik közt Kelemen László pinci (Pinciná, losonci járás) lakos. A kis fűzetet nagyanyja őrizgette, aki úgy tudja a szomszédos Bolykról (Bol'kovce) — Ipoly menti kis község Losonctól északkeletre, Katona István történetíró szülőhelye — került hozzájuk. A jegyzetfűzet korának meghatározását az alábbi bejegyzés teszi lehetővé: „1895 ben Ápr 1-től anyáméknak adtam 2 fr 85 kr...”. Kormeghatározó a forint, illetve a krajcár említése is, mely pénzegységeket a századfordulóiig használtak.

A fűzet 39 lapján, ceruzával vonalazott 17 soros oldalakon fekete, illetve barna tintával, szépen — ha nem is mai helyesírásunk szabályai szerint — írott „Princi-Paris beszédek” találunk. A latin „principális” azaz „előljáró” kifejezés népesített formájával a házasságkötéssel kapcsolatos szokások, események kísérőszövegeinek gyűjteményét jelölték. Az ilyen mondókákat — kisebb-nagyobb változtatásokkal — még ma is felhasználják a „lagzik” szószólói.

Pinci fűzetünk néhány lapján egészen más, nem kevésbé érdekes, sok tekintetben dokumentumértékű feljegyzések is találhatóak. A belső borítón és az első tíz lapon ceruzával, részben tintaceruzával írt, *gazdálkodással kapcsolatos* jegyzeteket olvashatunk. Búzáról, árpáról, zabról, rozsról, „bükönyös zabról” jegyeztek fel kimutatásokat, rögzítve ezzel, hogy mit termesztettek Bolykon — és nyilván a környékén is — a századfordulón. A mennyiségeket mázsában és kilóban, illetve zsákban adták meg. Az egyik oldalon a napszámmal kapcsolatban már koronát emlegetnek, tehát a jegyzetelést folyamatosan, 1900 után is végezték.

A feljegyzések nagyobb része egy pajta építésével kapcsolatos, és számos, különböző szempontból értékelhető adatot tartalmaz. Nagyméretű lehetett a pajta, melynek alapozásához negyvenötven hordták a követ. A következő nevek fordulnak elő az első munkafolyamat résztvevői között: Bize (ötször) Ferencz (5), Demecs (5), Vágó (5), Deme (3), Rubint (3), Molnár (3), Kalcso (2), Kovács (2), Erdélyi (2), Fazekas (2), a többi név egyszer szerepel a névsorban: Dedincski, Megyeri, Almádi, Nagymiska, Nagy,

Birgó, Ferencs, Szelecski. Az egyforma nevűeket így különböztették meg: „Bize János alsó”, „Bize János felső”. A felsorolt nevek még ma is gyakoriak, sőt jellemzőek Bolykra. A névsor így a falu családjainak keresztmetszetét őrizte meg, egyúttal az összefogást is példázza, amellyel az építőknek a többiek — szinte minden családból — segítségére siettek. Nyilván kölcsönös volt ez, és a jegyzetelő építkező is hordta a követ, ha „Demecs Béni” vagy „Kovács Pesta.”, szorult segítségre.

Nézünk tovább az elsárgult füzetlapokat. A névsor után pontos kimutatás következik arról:

„Amennyi a köhozásho elfogyott pálinka

1. sz 5 liter 1 f 47 k

2. sz 7 liter 1 f 94 k

3. sz 6 liter 1 f 77 k

4. sz 4 liter 1 f 8 k

5. sz. 5 liter 1 f 34 k

A pálinka ára öszvesen 7 fo 60

A pálinka öszvesen 27 liter

1.ször 5 öl köjé 14 f 86 k

2.szor 2 öl köjé 7 f 60 k

Öszvesen a kö ára 22 f 46 k

Öszvesen a pálinkáva együtt 30 for 6 k.”

Az „f”, „fo”, „for” rövidítések forintot jelölnek, a „k” pedig krajcárt. Az öl itt kb. 3 m³-nek felel meg. Összehasonlításként néhány ár a Losoncz és vidéke c. lap 1899-es hirdetései alapján: A gabonafélék mázsája 4 forinttól 7 forintig váltakozott, a kukorica ára 5 frt 80 kr. A burgonya hektoliterje (!) 1,50. 1 liter pecsenyebor 30 krajcár, 1 kg sajt 90 krajcár, 1 kg kubai kávé 1 frt 50 kr. Egy „elbitangolt kancaza lovat” 20 forintra értékelték.

Visszatérve a pajta építéséhez, minden munkafolyamat költségeit pontosan feljegyezték: „Amit a téglajé adók: Elvállalta a téglát verni Benkő Jóska és Deme József 2 f 50 kraj és egy féliter pálinkájé ezrit . . .” „Cserépet vetünk 15 ezret 6 forinté ezrit . . .” A pénz mellé itt is járt a pálinka, mégpedig 13 liter, 4 forint 2 krajcárért. „Öszvesen a cserép pálinkáva együtt 94 for 72 kr.”

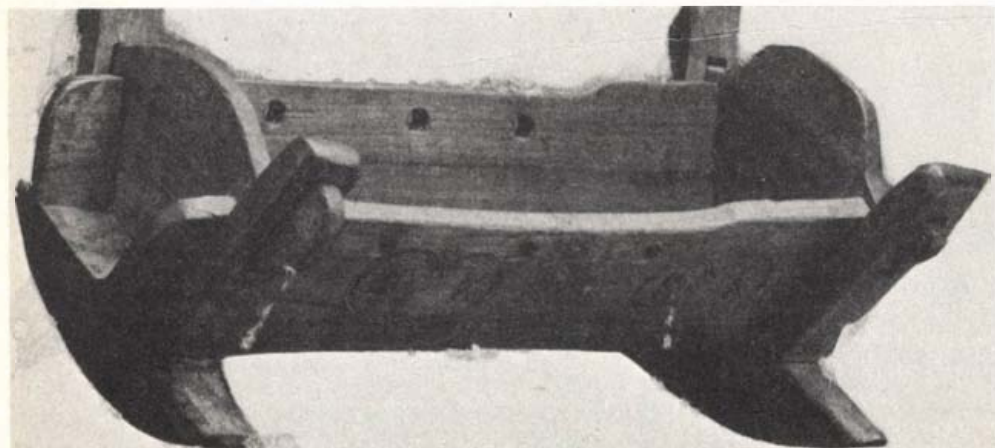
Az adatok arra is utalnak, hogy a múlt század végén már nem használtak szalmát tetőfedésre, még pajta esetében sem.

Magát a pajtát „Bize Ferenc. Kovács József, Tót Istvány és Sebők Imre” 170 forintért „elvállalták csinálni . . .” Kővön, cserépen, téglán (ez gyakorlatilag vályogot jelentett) kívül faanyag is kellett. Erről így tesz említést az építetű: „Amit a fa istóriájé fizetünk a depóba . . . öszvesen 256,75.” Persze a fát se lehetett szállítani ital nélkül, itt is elfogyott 13 és fél liter, 3,51 forint értékben.

A kimutatásokat vastag kék ceruzával írt mondat zárja: „Öszvesen a pajta belekerűt 651,30.” Talán érdekes lesz kimutatni az elfogyasztott pálinka mennyiségét munkafolyamatok szerint: Kőhordás: 27 liter (45 személy), Téglá: 7 liter (2 személy), Cserép; 15 liter (nem derűl ki hány személy), Faanyag: 13,5 liter. Ez öszvesen 67 liter.

Az említett munkálatokban — a kimutatás szerint — 51 ember vett részt. Mivel nem tudni, hogy a cserép és a faanyag szállításában hányan voltak érdekelve, kerekítsük fel a létszámot 60-ra, talán nem járunk messze a valóságtól. Így a pajta építésénél 1 dolgozó átlagban 1,1 liter pálinkát fogyasztott el. A munka időtartamát nem ismerve, nehéz megítélni, hogy ez sok vagy kevés. Az viszont egyértelműen kiderűl a meglepő könyvelési hajlamokkal rendelkező parasztember feljegyzéseiből, hogy alkohol nélkül akkor sem fogtak egyetlen munkafolyamathoz sem.

Böszörményi István

Böszörményi István felvétele